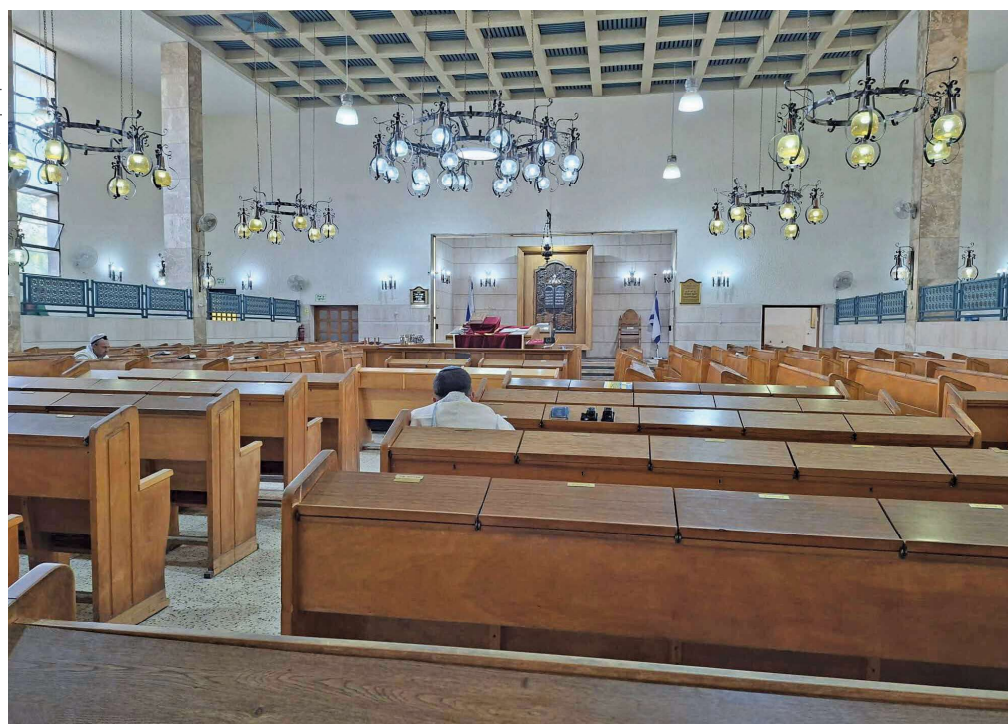

"הימים הנוראים" של ש"י עגנון: בית הכנסת שהוא לב קהילתי פועם

מהצריף שבו התפלל עגנון ועד לבית הכנסת ששרד תהפוכות והפך למרכז קהילתי שוקק • מסורת, קהילה וירושלמיות נפגשות תחת קורת גג אחת • שערי תפילה: סיפורם של בתי הכנסת בירושלים

צילום: יעקב בירד, תמונות מ-Wikimedia Commons

<
אולם התפילה המרכזי. שילוב של הוד ירושלמי עם פנימי אמונת מאיטליה

בשנת תרצ"ד (1933) הונחה אבן הפינה למבנה הקבע, אך הדרך אליו הייתה רצופת תהפוכות היסטוריות: מאורעות המרד הערבי עצרו את הבנייה; ב־1939 הפך הצבא הבריטי את השלד לתחנת משטרה ומחסן; ובשנות ה־50 וה־60 שימש המבנה כמחסן ציוד למעברת תלפיות ולאוניברסיטה העברית. בשנות ה־60 יצאו התושבים למאבק ציבורי ומשפטי עיקש להחזרת המבנה לידי הקהילה, כשעגנון עצמו היה מראשי הפעילים להשבת הבית, ויש אומרים שאף תרם תרומה משמעותית להשלמת הבניין מכספי פרס הנובל שקיבל ב־1966. עגנון נפטר ב־1970 ולא זכה לראות את המבנה המוגמר, אך כשנחנך בחגיגות כעבור שנתיים וחצי בתהלוכה מרגשת מהצריף הישן והכנסת ספרי תורה להיכל החדש – נקרא בית הכנסת על שמו.

אולם התפילה המרכזי והגדול משלב הוד ירושלמי עם פנינים אומנותיות מאיטליה: דלתות ארון הקודש הובאו מבית הכנסת הגדול בליבורנו, שנחרב במלחמת העולם השנייה. נר התמיד מן המאה ה־18 הגיע מבית כנסת ברומא, ואילו עזרת הנשים מעוטרת במחיצת עץ אומנותית מבית הכנסת בפזארו.

מי שיצעד בשעת בוקר מוקדמת בפינת הרחובות לייב יפה ומוזס בתלפיות הישנה (ארנונה), ירגיש מיד שהאוויר הצלול נושא עימו ניגון אחר. קולות תקיעת השופר של אלו, המהדהדים מבין החלונות הגבוהים, מעוררים את הלב. שם, בנקודה הגבוהה בשכונה, ניצב בית הכנסת על שם ש"י עגנון – לא רק מבנה היסטורי לשימור, אלא הלב הקהילתי הפועם של השכונה.

עם בוקר, המקום הופך לכוורת תוססת: חמישה מגניני שחרית עוקבים, שיעורי תורה קבועים וספריית "מלאים זיו", העמוסה באלפי ספרי קודש ועיון. בית הכנסת מצליח לשלב באופן נדיר בין הוד היסטורי ריבני יכולת מתמדת להתחדש, ומכנס בתוכו פסיפס ישראלי מרהיב מכל העדות והגילאים שמוצאים בו בית חם.

סיפורו של בית הכנסת שזור באופן בלתי נפרד בקורותיהן של תלפיות הישנה וארנונה. השכונה הוקמה בשנת 1921 כ"שכונת גנים" מודרנית בתכנונו של האדריכל המפורסם ריכרד קאופמן, ולאורך השנים משכה אליה אנשי רוח, תרבות וסופרים שקבעו בה את ביתם. המתפללים הראשונים – ובהם סופר צעיר בשם שמואל יוסף עגנון – הצטופפו בצריף עץ צנוע בתוך החורשה במרכז השכונה, שהונצח בסיפורו המפורסם "הסימן".

קבוצת רבנים מבקרת
את שלד המבנה
בשנות ה-30

כשהמגיפה הסתיימה, אנשים חזרו בהתלהבות אדירה, והקהילה שלנו גדלה והתחזקה.

החיבור בין העבר המפואר לבין ההווה הכואב קיבל ביטוי מרגש בחזית המבנה, שם נחנך גן מטופח לזכרו של רס"ר (מיל') ד"ר זכריה פסח הבר ז"ל, בנם הבכור של אהרון ומרים, ממתפללי המקום.

זכריה היה איש משפחה מסור, בעל לטליה ואב לשלושה ילדים, שחיבר בטבעיות בין ספסלי בית המדרש למחקר המדע והארץ. הוא פיתח קריירה מחקרית כחוקר חיטה ודגנים ולאחר נפילתו בקרב בעזה במלחמה האחרונה, העניקה לו אוניברסיטת תל אביב תואר דוקטור על סמך מחקרו פורץ הדרך.

לקראת הימים הנוראים, מציע בית הכנסת מגוון עשיר של מניינים לכל התושבים: ותיקין למשכמים; המניין המרכזי באולם הגדול, המניין המזרחי באולם התחתון הסמוך לספרייה – שבו מתחילים סליחות ופיוטים מראש חודש אלול – ומניין מאוחר ב־9:00 ברחבה האחורית.

בסיום תפילת מנחה בראש השנה, צועדים המתפללים במורד רחוב מווס לכיוון רחוב כפר עציון, ומקיימים את מנהג התשליך מול הנוף המרהיב של ים המלח והרי מואב – מנהג שנשמר בשכונה כבר יותר מ־100 שנים.

מבית כנסת שהחל בצ"ר ריף עץ קטן, עבר תהפוכות המנדט והמדינה שבדרך, והגיע אל המנוחה ואל הנחלה בזכות מאבק עיקש של התושבים – בית הכנסת ש"י עגנון מוכיח עד כמה מסור רת, קהילתיות וירושלמיות שורשית יודעות לנצח את הזמן ולפתוח את השערים ואת הלבבות.

אליעזר (לייזי) שפירא

לבית הכנסת כמה מנהגים ייחודיים, שעיצב יו"ר בית הכנסת לשעבר, ההיסטוריון הידוע וחתן פרס ישראל, פרופ' שמואל ספראי ז"ל:

- ספסלי הישיבה מסודרים היקפית מסביב לבימה כמנהג ארץ ישראל העתיקה, ליצירת קשר עין מתמיד, חמימות ותחושת שוויוניות.

- כל אומרי הקדיש נגשים ועומדים יחד מאחורי הבימה המרכזית ואומרים את הקדיש בקול אחד במאוחד.

- עטיפת טלית במנחה של שבת: הנהגה ייחודית שהנהיג ספראי כדי לחלוק כבוד לתורה ולציבור.

דמות נוספת שעיצבה את אופי בית הכנסת הייתה הרב חיים יהושע זמל ז"ל, איש נעים הליכות ומאיר פנים שכהן כרב השכונה ורכב בית הכנסת במשך 50 שנה.

בשנים האחרונות נושבת בבית הכנסת רוח חדשה ורעננה. ב־2017 נחנך במבנה חדר תפילה ופעילות מיוחד לילדים ולנוער לזכרו של ד"ר איתן גרוס ז"ל, שהיה כירורג ילדים מוערך וחבר קהילה אהוב. החדר תוכנן ועוצב על ידי חברי הקהילה, ובשבתות ובחגים הוא שוקק חיים בתפילות ילדים ובפעילויות תוכן נוספות.

בליל חג השבועות הופך בית הכנסת למוקד עלייה לרגל עבור תושבי העיר כולה, עם עשרות שיעורים לכל הגילים ובכמה שפות המתפשטים לכל חללי המבנה, הספרייה והחצר.

"אחד הדברים המרתקים שקרו בשנים האחרונות הוא שדווקא תקופת הקורונה חיזקה את בית הכנסת שלנו באופן יוצא דופן", מספר יו"ר ועד בית הכנסת, יוסי זעפרוני.

זעפרוני מתפלל בש"י עגנון מאז היה ילד בן 9, והדאגה לבית הכנסת היא עניין משפחתי ממש עבורו, שכן גם אביו, משה זעפרוני, כיהן בעבר כיו"ר הוועד והטביע בו את חותמו. "במהלך הסגר הקפיד הוועד לשמור על קשר רציף: קיימנו שיעורים ותפילות בזום, הקמנו מניינים פתוחים ברחובות, ובכל חג חילקנו חבילה מפנקת עם יין לכל משפחה.

דלתות ארון הקודש.
הובאו מבית הכנסת
בליבורנו